

ŽARKO ZRENJANIN – UČA

Spomenik Žarku Zrenjaninu u Vršču

Rođen je 11. septembra 1902. godine u selu Izbište, Vršac, Vojvodina. Poznat je kao učitelj, najistaknutiji je organizator i rukovodilac KPJ i NOB u Vojvodini. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu učio je u Vršču, a gimnaziju u Segedinu, Beloj Crkvi i Pančevu. Završio je Učiteljsku školu u Somboru 1923. godine. Još kao đak Učiteljske škole u Somboru prišao je naprednom omladinskom pokretu.

Od 1923. do 1926. godine bio je učitelj u selu Kanatlarci, u srezu pilepskom, gdje je upoznao tegobe života makedonskog seljaka bezemljaša i pčelara. To saznanje presudno je uticalo na njegovo političko opredeljenje. Da bi pomogao seljacima, naučio je makedonski i turski jezik, držao popularna predavanja za odrasle, vodio borbu protiv sujeverja i organizovao analfabetske tečajeve. Tu je, 1926. godine prvi put došao u sukob sa predstavnicima vlasti zbog svojih naprednih shvatanja. Zbog toga je bio nekoliko puta hapšen. U julu 1926. godine premešten je u rodno Izbište. Tu dolaze do izražaja njegove sposobnosti učitelja-prosvetitelja i naprednog političkog aktiviste. I tu je organizovao analfabetske tečajeve i otvorio narodni

univerzitet, osnovao u nekim selima narodne biblioteke i čitaonice. Sarađivao je u prosvetnim i pedagoškim časopisima i politički delovao preko Učiteljskog društva sreza belocrkvanskog, čiji je predsednik bio više godina.

Član je KPJ od 1927. godine, kada je i osnovao prvu partijsku ćeliju u Izbištu, a sekretar SK KPJ Vršca od 1930. godine. Marta 1932. godine izabran je za sekretara Okružnog komiteta KPJ za Južni Banat. S beogradskom partijskom organizacijom je u prvim godinama diktature održavao stalnu vezu i bio, preko njih, u vezi s političkim odlukama rukovodstva Partije. U svojoj kući u Izbištu organizovao je malu ilegalnu partijsku štampariju, u kojoj je, februara 1933. godine štampan prvi broj "Lenjinista" (izašla su tri broja), organa OK KPJ za Južni Banat. Uvodnike i većinu članaka napisao je sam. Aprila 1933. godine štampariju je otkrila policija. Tada je Žarko osuđen od Suda za zaštitu države na tri godine robije, koju je izdržavao u Sremskoj Mitrovici i Lepoglavi. Uz Mošu Pijade, Ivana Milutinovića i druge istaknute komuniste, Zrenjanin se borio za prava političkih osuđenika, učestvujući u štrajkovima glađu i drugim akcijama komunista. Iz zatvora je pušten 6. aprila 1936. godine, još čvršći i ideološki izgrađeniji. Odmah je nastavio predan politički rad, povezao se s komunistima u Beogradu i partijskom organizacijom u Vršcu. Jula 1936. godine ponovo je izabran za sekretara OK KPJ za Južni Banat, a septembra iste godine izabran je u PK KPJ za Vojvodinu. Policija ga je često hapsila i proganjala. Do rata 1941. godine hapšen je pet puta i zverski mučen u policijskim zatvorima u Petrogradu, beogradskoj Glavnjači i na Adi Ciganliji. U godinama uoči rata pripada među najistaknutijim aktivistima KPJ. Pored organizacijskog partijskog rada razvija agitaciju i propagandu. Napisao je mnoge tekstove o nacionalnom, agrarnom i drugim problemima. Stoga je u obnovljenom Privremenom rukovodstvu KPJ za Vojvodinu, krajem 1938. godine imenovan za sekretara, a u februaru 1939. za političkog sekretara PK KPJ za Vojvodinu, i na toj dužnosti ostao je do smrti.

Juna 1939. godine učestvuje na partijskom savetovanju rukovodećeg aktiva KPJ u Tacnu, ispod Šmarne Gore u Sloveniji. Tokom 1939. godine obilazio je partijske organizacije u Vojvodini. Bio je član Inicijativnog odbora Stranke radnog naroda Vojvodine, jedan od autora "Platforme" u kojoj je istaknuto da će Vojvodina, u budućem uređenju Jugoslavije, biti "autonomna jedinica, s obzirom na svoju posebnu, ekonomsku, socijalnu i nacionalnu strukturu". Svojim ugledom aktivnog političkog i prosvjetnog radnika, presudno je uticao na izbor rukovodstva naprednog učiteljskog pokreta u Vojvodini.

Četvrtog maja 1940. godine uhapšen je i mučen u zatvoru u Petrovgradu, iz koga je izišao tek 3. oktobra 1940. godine. Iako se nalazio na robiji, na VI pokrajinskoj konferenciji KPJ za Vojvodinu, početkom septembra 1940, izabran je za sekretara PK i delegata za V zemaljsku konferenciju KPJ, na kojoj je izabran za člana CK KPJ. U decembru 1940. godine pokreće i uređuje ilegalni partijski list "Istina", organ KPJ za Vojvodinu, u kome piše mnoge tekstove, a u januaru 1941. godine pokreće list "Trudbenik", odnosno, na mađarskom jeziku "A'delgozo". U vreme martovskih događaja, rukovodio je antifašističkim demonstracijama u Pančevu i Vršcu. Učestvovao je na Majskom savetovanju KPJ u Zagrebu, a zatim organizovao pripreme za oslobodilačku borbu u Vojvodini. U to vreme najviše radi u Banatu, i inicijator je stvaranja partizanskih odreda i njihovih oružanih akcija u julu 1941. godine. Posle teških udaraca koje su organizacije KPJ u Banatu i Bačkoj pretrpele u leto i jesen 1941, radi na obnavljanju i konsolidaciji Partije, razrađujući taktiku ilegalne borbe u skladu sa tamošnjim uslovima.

Gestapo je činio velike napore i organizovao brojne snage da uhvati "crvenog generala", kako su Zrenjanina nazivali. Početkom novembra 1942. godine drug Tito je pozvao Zrenjanina da izađe na slobodnu teritoriju zapadne Bosne i prisustvuje Prvom zasedanju AVNOJ-a. Prilikom priprema za odlazak u Srem, i dalje u zapadnu Bosnu, Zrenjanin je prokazan Gestapou, i 4. novembra 1942. godine opkoljen je u selu Pavliš kod Vršca. Pokušavajući da se probije iz obruča, u jurišu je poginuo.

Od 23. decembra 1946. godine Petrovgrad s ponosom nosi ime ovog revolucionara — Zrenjanin. Otkrivajući mu spomenik, drug Tito je 11. maja 1952. godine o njemu rekao: "Drug Zrenjanin, koga mi svi dobro poznajemo, bio je uzor vernog sina svoga naroda, uzor člana Partije. On je bio jedan od onih retkih rukovodilaca koji, i posle svoje smrti, ostavljaju neizbrisivi trag u srcima onih koji su ih znali..." Za zasluge u organizovanju revolucionarnog radničkog pokreta i NOB u Vojvodini, Zrenjanin je, 5. decembra 1944. godine proglašen narodnim herojem.

Osnovna škola u Izbištu nosi naziv ovog revolucionara od 1954. godine. Ispred škole je postavljena njegova bista, a u selu je poznat pod nadimkom Uča. Narodni heroj Žarko Zrenjanin - Uča sahranjen je u centru Vršca u Ruskom parku gde mu je podignut spomenik. Spomenik Žarku Zrenjaninu - Uči zauzima centralno mesto u Ruskom parku, i okrenut je prema Vršačkom bregu. Na tom mestu je, do sahrane narodnog heroja, bilo nekoliko tela Crvenoarmejaca, poginulih u borbama za oslobođenje Vršca, sve dok na Pravoslavnom groblju nije podignuta Spomen kosturnica za sve sovjetske vojnike koji su stradali u akcijama za oslobođenje Vršca.

Spomen bista ispred Osnovne škole u Izbištu

Zemni ostaci narodnog heroja Žarka Zrenjanina prebačeni su iz Zrenjanina u Vršac 1945. godine, što je pozdravio špalir Vrščana. O ovom događaju svedoči foto dokumentacija porodica Matanov i Đorđević. Na objavljenim fotografijama se vide i detalji sa prenosa iz Zrenjanina u Vršac zemnih ostataka narodnog heroja. Druga po redu sahrana, ova u Vršcu, je obavljena uz sve vojne počasti, a kovčeg na lafetu, vukla je konjska zaprega. Vrščani su masovno pozdravili preseljenje narodnog heroja. Ovo je, prema kazanju, potvrdila porodica Žarka Zrenjanina, kada se zagovaralo da se spomenicima Žarka Zrenjanina i Jovana Sterije Popovića u Gradskom parku zamene mesta.

Posle mnogih napisa u lokalnoj štampi i neposrednih saznanja o namerama lokalne samouprave, da u okviru uređenja spomeničkog dela Ruskog parka u Vršcu, izmesti spomenik Žarka Zrenjanina, izvesno je da nije reč samo o spomeniku, već i o Žarkovom grobu i njegovim posmrtnim ostacima, koji su tu sahranjeni 1945.

godine, uz sve vojne počasti kojima masovno prisustvuju građani Vršca, roditelji i rodbina. Žarkove kosti su ispod spomenika, potvrdila je porodica Žarka Zrenjanina pismom listu "Politika".

Arhivski snimak – foto Matanović i Đorđević

Nekome za podsećanje, a nekome na znanje: Žarko Zrenjanin, prosvetitelj i antifašista, stradao je 4. novembra 1942. godine, zajedno sa Strahinjom Stefanovićem, u Pavlišu, opkoljenom od pripadnika SS trupa i Špilerovih policajaca. Njihova izrešetana tela, prebačena su u Zrenjanin po naredbi lokalnih nemačkih okupacionih vlasti, gde su tri dana bila javno izložena kao opomena, svedoči porodica heroja u pismu i naglašava da je otac Živa pronašao sinovljeve kosti, zahvaljujući svedocima koji su tela sahranili, umesto da ih, po naredbi, bace u živi kreč. Porodica je još tada istakla da nije saglasna da se spomenik i zemni ostaci njihovog rođaka, Žarka, ekshumiraju i izmeste. Izmeštanju Žarkovog spomenika

suprotstavlja se i Opštinski odbor SUBNOR, uz tvrdnju da je sa projektantima, pre rekonstruisanja Ruskog parka, dogovoreno "da se Žarko ne dira i ne proteruje".

Prenos kovčega Žarka Zrenjanina uz vojne počasti

Diglo se sunce, visoko iznad Vršackog brega, kada su pred vršackom Železničkom stanicom, rođaci i najbliži Žarkovi drugovi, primili kovčeg i stavili ga na lafet (gvozdeno postolje na kome leži top) slavom ovenčanog topa. Avioni kruže nad gradom, zapisali su Anđa Milićević i Ljubomir Milin, u monografiji "Žarko Zrenjanin" ("Rad", Beograd, 1965. godina), kao i da se "od Žarka oprostio njegov drug sa robije i iz narodnooslobodilačkog rata, Jovan Veselinov".

Izvori saznanja: http://www.znaci.net/00001/10_288.htm